

Н.П. Куракса, канд. с-г. наук
Р.В. Крутько, старший науковий співробітник
Інститут овочівництва і баштанництва НААН

СЕЛЕКЦІЯ НОВИХ СОРТІВ ТОМАТА ДЛЯ ДРІБНОТОВАРНИХ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Висвітлено результати селекційної роботи щодо створення трьох нових середньостиглих сортів томата салатного призначення для вирощування у відкритому ґрунті в шпалерній культурі та в умовах плівкових теплиць. Відзначаються цільність, великоплідність, інтенсивним забарвленням плодів та високими смаковими і біохімічними якостями.

Ключові слова: томат, вихідний матеріал, добір, сорт, продуктивність, маса плода.

Вступ. У структурі всіх овочевих рослин перше місце належить томату. Майже 85% посівних його площ знаходяться у дрібнотоварних господарствах населення, де останнім часом спостерігається збільшення попиту на сорти, серед ознак яких смакові якості плодів виступають на перший план. Найчастіше увагу приділяють сортам з великими плодами, в основному червоного та малинового забарвлення, з оптимальним співвідношенням цукрів і кислот. Не останнє значення має і наявність характерного томатного аромату. Поява попиту на плоди нових форм і забарвлення, на думку селекціонерів різних фірм [1], до 2015 р. призведе до серйозних змін серед основного асортименту сортів томата. Сучасний овочевий ринок потребує від селекціонерів розширення асортименту у поєднанні з постійно зростаючими вимогами до якості та товарності [2]. Модель сучасних сортів і гібридів разом з такими ознаками, як високе зав'язування плодів, продуктивність, однорідність плодів за формою і розміром, стійкість до розтріскування і хвороб, повинна включати і ознаки високих смакових і біохімічних якостей.

© Куракса Н.П., Крутько Р.В., 2013.

Матеріал і методика досліджень. Вихідним матеріалом для проведення досліджень слугували сорти, лінії, гібридні популяції власної селекції, а також зразки іноземного походження.

Схему розміщення селекційних розсадників, одержання ліній і оцінку основних господарсько-цінних ознак рослин здійснювали відповідно до загальноприйнятих методичних рекомендацій ВІР, ВАСГНІЛ, ІОБ НААН [3, 4, 5]. Морфо-біологічний опис гібридів томата проводили за класифікатором РЕВ [6]. У процесі досліджень в акредитованій лабораторії аналітичних вимірювань ІОБ НААН визначали вміст у плодах томата: розчинної сухої речовини, загальних цукрів, аскорбінової кислоти, загальної кислотності. Статистичну обробку даних здійснювали за методиками, описаними Б.А.Доспеховим [7].

Результати та обговорення. Сорт Рожевий велетень (sp^+ , u^+ , j^+ , y) створено в лабораторії селекції пасльонових культур ІОБ НААН методом безперервного індивідуального добору. У 2006 р. до колекції надійшов зразок томата з Алтаю (Росія), в результаті розщеплення якого отримано добори за розміром, формою та забарвленням плоду. В подальшому, завдяки ретельному добору протягом п'яти років, одержано гомозиготні лінії Алтай-1, яка отримала назву Рожевий велетень (рис. 1) і Алтай-3, у подальшому – Рожеве серце (рис. 2). Характеристику сортів подана у таблиці 1.

1. – Господарська характеристика нових сортів томата
(середнє за 2011-2012 рр.)

Сорт	Урожайність, кг/м ²		Маса плода, г	Тривалість вегетаційного періоду, діб
	загальна	товарна		
Рожеве серце	18,6	16,0	200	116
Рожевий велетень	18,0	15,0	250	109
Роса	18,5	15,9	200	113
Любимий (стандарт)	14,2	12,2	150	98
НІР ₀₅	5,8	4,7		

Урожайність сорту Рожевий велетень у середньому складала 15 кг/м², але за роками випробування цей показник коливався від 10,0 до 20,0 кг/м². Вегетаційний період при цьому змінювався від

100 до 118 днів і (у середньому складав 109 днів), що дозволяє віднести його до групи середньостиглих. Сорт придатний для вирощування у відкритому ґрунті на шпалері та плівкових теплицях.

Сіянець нового сорту має антоціанове забарвлення гіпокотилля, сім'ядолі світло-зелені. Кущ компактний, напівіндетермінантного типу. У верхній третині стебла має слабке антоціанове забарвлення. Положення листка на рослині горизонтальне. Листок середньої довжини, з широкими листочками, глянсуватість і пухирчастість слабкі. Суцвіття просте. Квітка складна, зі слабким опушенням, жовтого кольору. Квітконіжка без відокремлюючого шару. Плід за розміром великий, відношення довжини до діаметра дуже маленьке (0,6). Форма поперечного розрізу округла, поздовжнього – плеската. Ребристість та поглиблення біля плодоніжки слабке, розмір рубчика плодоніжки і квіткового рубця середні. Плацента плода велика. Форма кінця плода округла, перикарпій середній, камер багато. Зелена пляма при досяганні наявна. Плід світло-зеленого забарвлення, при досяганні – рожевий, твердий, строк лежкості помірний. Колір м'якуша червоний. Маса плода 200-350 г. Перші плоди сягають ваги понад 700 г. Показник кислотності сорту Рожевий велетень у середньому за роки досліджень становив 0,67%, вміст розчинної сухої речовини – 3,5%, загального цукру – 3,2%, аскорбінової кислоти – 20,8 мг% (табл. 2). Відносно стійкий до бактеріальної плямистості. Смакові якості плодів добрі.

Сорт Рожеве серце (sp^+ , u^+ , j^+ , y) створено методом безперевного індивідуального добору. Вихідною формою був зразок з Алтаю (Росія).

Сіянець нового сорту має антоціанове забарвлення гіпокотилля, зелені сім'ядолі. Кущ індетермінантного типу. У верхній третині стебла слабке антоціанове забарвлення. Положення листка на рослині похиле. Листок середньої довжини, з вузькими листочками, пухирчастість слабка, забарвлення темно-зелене. Суцвіття просте. Квітка складна, зі слабким опушенням, жовтого кольору. Квітконіжка без відокремлюючого шару. Плід за розміром великий, щільний, відношення довжини до діаметра велике (1,2). Форма поперечного розрізу округла, поздовжнього –серцевидна. Ребристість біля плодоніжки відсутня, поглиблення слабке, розмір рубчика плодоніжки і квіткового рубця малі. Плацента плода середня. Форма кінця плода округла, перикарпій середній, камер 2-3. Зелена пляма при досяганні наявна, невеликого розміру.

Плід світло-зелений, при достиганні – рожевий, твердий, строк лежкості помірний. Колір м'якуша червоний. Маса плода 200-350 г. Перші плоди мають масу 500-600 г. За тривалістю вегетаційного періоду сорт відноситься до групи середньостиглих. Від повних сходів до початку дозрівання минає 112-121 діб. Стійкий до бактеріальної плямистості. Смакові якості плодів добрі.

2. – Біохімічні показники плодів нових сортів томата (середнє за 2010-2012 рр.)

Сорт	Вміст у плодах			
	розчинної сухої речовини, %	загального цукру, %	кислот, що титруються, %	аскорбінової кислоти, мг%
Рожевий велетень	3,5	3,2	0,67	20,8
Рожеве серце	4,0	3,5	0,57	24,8
Розовий великан (St 1)	5,3	3,7	0,50	20,3
Роса	5,7	4,2	0,42	23,4
Любимий (St 2)	4,6	3,6	0,50	18,1

Вміст сухої розчинної речовини – 4,0%, загального цукру – 3,5%, аскорбінової кислоти – 24,8 мг%, кислотність – 0,57% (див. табл. 2). Урожайність сорту Рожеве серце у середньому складала 16 кг/м², але за роками цей показник коливався від 14,0 до 17,0 кг/м².

Сорт придатний для вирощування у відкритому ґрунті у коловій культурі та плівкових теплицях.

Сорт Роса (sp⁺, c, u⁺, j⁺) створено в лабораторії селекції пасльонових культур ІОБ НААН методом безперервного індивідуального добору із гібридної комбінації від схрещування лінії Л-12, яка містить маркерний ген – картопляний листок, з лінією Л-678, одержаної від розщеплення голландського гібрида Akwilla (рис. 3).

Сіянець нового сорту має антоціанове забарвлення гіпокотіля, сім'ядолі світло-зелені. Перший справжній листок ціль-

ний. Кущ індетермінантного типу, у верхній третині стебла має слабе антоціанове забарвлення. Положення листка на рослині горизонтальне. Листок середньої довжини, картопляного типу, глянуватість слабка, пухирчастість середня. Суцвіття просте. Квітка фасційована, зі слабким опушенням, жовтого кольору. Квітоніжка без відокремлюючого шару. Плід великий за розміром, округлий у поперечному розрізі, плескатий – у поздовжньому. Ребристість та поглиблення біля плодоніжки слабе, розмір рубчику плодоніжки і квіткового рубця середні. Плацента велика. Форма кінця плода округла, перикарпій середній, камер багато. Зелена пляма при досяганні відсутня. Плід має світло-зелене забарвлення, при досяганні – червоне. Колір м'якуша червоний. Плід твердий, строк лежкості помірний. Маса плода – 150-250 г. Вміст загального цукру – 4,2 %, аскорбінової кислоти – 23,4 мг% (див. табл. 2). Сорт відносно стійкий до ранньої сухої плямистості та хвороб в'янення. Смакові якості плодів добрі.

Урожайність сорту Роса у середньому за роки випробувань складала 18,5 кг/м² (див. табл. 1). Тривалість вегетаційного періоду під час випробувань коливався у межах 110-115 діб, що дозволяє його віднести до групи середньостиглих. Сорт придатний для вирощування у відкритому ґрунті у коловій культурі та у плівкових теплицях.

Висновки. У 2013 р. нові сорти томата салатного призначення Рожевий велетень, Рожеве серце і Роса для вирощування у відкритому ґрунті на шпалері і в плівкових теплицях передано до Державної служби з охорони прав на сорти рослин для проведення експертизи.

Бібліографія.

1. Самсонов А. Только в стрессовых ситуациях и узнаешь, чего стоит гибрид / А. Самсонов // Новый земледелец. – 2007. – Вып. 7. – С. 19.
2. Кучеренко Т. Производство и перспективы овощеводства на Юге Украины / Т. Кучеренко // Овощеводство. – 2010. – № 12. – С. 10-15.
3. Методические указания по изучению и поддержанию мировой коллекции овощных пасленовых культур (томаты, перец, баклажаны). – Л.: ВИР, 1977. – 24 с.

4. Методические указания по селекции сортов и гибридов томата для открытого и защищенного грунта. – М.: ВАСХНИЛ, 1986. – 112 с.

5. Сучасні методи селекції овочевих і баштанних культур // За ред. Т.К. Горової та К.І. Яковенка. – Х., 2001. – 644 с.

6. Международный классификатор СЭВ рода *Lycopersicon* Tourm. – Л., 1986. – 42 с.

7. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта / Б.А. Доспехов. – М.: Агропромиздат, 1985. – 350 с.

Н.П. Куракса, Р.В. Крутько

Селекция новых сортов томата для мелкотоварных хозяйств населения.

Резюме. Представлены результаты селекционной работы по созданию трех новых среднеспелых сортов томата салатного назначения для выращивания в открытом грунте в шпалерной культуре и в пленочных теплицах. Отличаются плотностью, крупноплодностью, интенсивной окраской плодов, высокими вкусовыми и биохимическими качествами.

N.P. Kuraksa, R.V. Krutko

The selection of new tomato varieties of small-scale economies.

Summary. The results of selection forming the new three middle-duration tomato varieties for the growing in the field, trellis culture and greenhouses. They are differs in a closeness, largefruit, intensive colour of garden-stuffs, high taste and biochemical qualities.